

Pruritus sese exhibiendi

Det kan klø så mange steder og av så mange grunner.

Kløe er et viktig kjennetegn ved en rekke hudlidelser, men kan også være symptom ved systemsykdommer som diabetes, maligne lidelser og mangeltilstander. Kløe kan inndeles på flere måter, f.eks. etter hvor det klør (pruritus ani), når det klør (pruritus aestivalis), hva kløen er forbundet med (pruritus gravidarum), hvor lenge den varer osv. (1).

I dagligtalen har kløe også andre betydninger, særlig at man har sterk trang til noe. Hvis man har utpreget skrivelyst, kalles det skrivekløe, og danseløve kan klø i dansefoten (2). Når man klør i fingrene, er man ivrig etter å komme i gang med noe. Men ordet kan også ha andre valører. Hvis man klør seg i hodet, eller bak øret, er det ofte uttrykk for rådvillhet (3). Flere uttrykk har internasjonal utbredelse, på engelsk heter det gjerne «you scratch my back and I'll scratch yours». Og etter den søte kløe, kommer som kjent den sure svie – eller «det kjem svide etter klåe», som det heter hos Ivar Aasen (4).

Kløe etter å vise seg frem

Jeg trodde at jeg hadde oversikt over de fleste former for kløe, men nylig kom jeg over noe nytt: pruritus sese exhibiendi. Uttrykket finnes i dagboken til eidsvollsmannen Jacob Aall (1773–1844) fra riksforsamlingen i 1814, der han karakteriserer flere av de andre representantene (5). En av dem var presten Nicolai Wergeland (1780–1848) (fig 1). Wergeland var en møteplager og posør, slik de fleste så ham (6). Aall sier det slik: «Man kan vel ikke frikjænde ham for en vis pruritus sese exhibiendi» – på norsk «kløe etter å vise seg frem» (5–7).

Finn-Erik Vinje har forklart uttrykket på sin blogg: «Pruritus (som uttales med trykk på nest siste stavelse) betyr «kløe», sese er refleksivt pronomen (i akkusativ), og exhibiendi er en særegen verbform som heter gerundium og her står i genitiv. I infinitiv heter det exhibere «legge for dagen; vise»» (6).

Aall var blant de få som også hadde godhet for fader Wergeland: «Havde han forstaaet den Kunst at vinde sit Publikum

ved Forsigtighed og Eftergivenhed, saa havde han blevet regnet blant Forsamlingens virksomste og skarpsindigste Medlemmer, i stedet for at de fleste nu ville bedømme ham med Haardhed, og ansee hans Nærværelse paa Storthinget meer end overflødig. Jeg for min Person skal stedse ære Wergeland for den faste Frimodighed, som han viiste paa Rigsdagen» (5).

Få hadde reist til Riksforsamlingen med så store forventninger om å gjøre seg gjeldende som Wergeland, men ingen dro hjem igjen så skuffet og bitter som ham (8).

«Pruritus sese exhibiendi» er ikke ukjent i vår tid heller. Kløen etter å vise seg frem fikk antakelig et oppsving med realityseriene på TV. Mennesker med personlighetstrekk som innebærer en trang til å være i sentrum for andres oppmerksomhet, kan fort få piggene ut hos andre, slik Wergeland erfarte.

Kløe som lykke

Som leger tenker vi på kløe som et medisinsk symptom. Men kløens mangetydighet illustreres i diktet *Lykke*, der Inger Hagerup (1905–85) minner om at lykken også kan omfatte kløe (9):

Hva lykke er?

– Gå på en gressgrodd setervei
i tynne, tynne sommerklær,
klø sine ferske myggestikk
med doven eftertenksomhet
og være ung og meget rik
på uopplevjet kjærlighet.

Erlend Hem

erlend.hem@medisin.uio.no

Erlend Hem (f. 1970) er dr.med. og assisterende sjefredaktør i Tidsskriftet.

Litteratur

- Yosipovitch G, Bernhard JD. Clinical practice. Chronic pruritus. *N Engl J Med* 2013; 368: 1625–34.
- Kløe. I: Norsk ordbok 2014. http://no2014.uio.no/perl/ordbok/no2014_resultatliste.cgi?soek=kl%C3%B8e (1.8.2013).

«Efterverdenen vil dømme anderledes om ham end de fleste af Storthinget, og vil ære hans Frimodighed meer end de andres skammelige Angreb mod ham,» skrev Jacob Aall i dagboken sin (5). Nicolai Wergeland i prestekjole med Nordstjerne-ordenen. Malt av Christen Olsen (1813–98), kopi etter maleri av ukjent kunstner, ca. 1820 (?). Eidsvollsbymningen. (<http://digitaltmuseum.no/things/maleri/EM/EM.01455>)

- Kløe. I: Knudsen T, Sommerfelt A, red. Norsk riksmålsordbok. 2. utg. Bd. 2: Gladelig-låvevegg. Oslo: Kunnskapsforlaget, 1983: 2512.
- Evensberget S, Gundersen D. Bøvingede ord: nær 12000 litterære sitater, historiske ytringer, ordtak og talemåter, sentenser og fyndord. 2. utg. Oslo: Kunnskapsforlaget, 1983: 503.
- Jacob Aalls Dagbog. I: Nielsen Y. Bidrag til Norges Historie i 1814: Afhandling og Aktstykker. Bd. 1. Christiania: Den norske historiske forening, 1882: 389–90.
- Vinje F-E. Pruritus sese exhibiendi. Finn-Erik Vinjes blogg 1.1.2013. www.finnerikvinje.no/blog/?p=15815 [20.7.2013].
- Fure E, red. Eidsvoll 1814: hvordan grunnloven ble til. Oslo: Dreyer, 1989: 88. www.nb.no/nbsok/nb/fbeb96b2daa2c3a586ab49489a492e54?index=0#99 [1.8.2013].
- Nygaard K. Nordmenns syn på Danmark og danskene i 1814 og de første selvstendighetsår. Oslo: Aschehoug, 1960: 53. www.nb.no/nbsok/nb/758ea99e5bd8f48379f34e2fa3fa8df8?index=1#53 [1.8.2013].
- Lykke (1945). I: Hagerup I. Samlede dikt. Oslo: Den norske bokklubben, 1994: 30.

Mottatt 12.8. 2013 og godkjent 27.8. 2013. Redaktør: Marit Fjellhaug Nylund.